

Сенка Ковач

*Одељење за етнологију и антропологију
Филозофски факултет Универзитет у Београду
skovac@f.bg.ac.rs*

Рецепција Наталијине рамонде – симбола Дана примирја у Србији*

Апстракт: *Наталијина рамонда* – симбол *Дана примирја 11. новембра* – нови је меморијални симбол у Србији који су конструисали политичари, а промовисан 2012. године. Тада је Дан примирја први пут прослављен као државни празник у Србији. Рецепција овог симбола истражена је у петогодишњем периоду, како у јавном дискурсу, тако и на репрезентативном узорку студената прве године Филозофског факултета у Београду.

Кључне речи: Дан примирја 11. новембар, државни празник, Наталијина рамонда, рецепција симбола

Наталијина рамонда

У овом раду анализиран је меморијални симбол Дана примирја – *Наталијина рамонда*, као и одговарајући комуникацијски канали и поруке које припадају јавној комуникацији. Шкиљанова (1998) теоријска промишљања о *јавном језику* утицала су на обликовање теоријско-хипотетичког оквира за истраживање ових државних празника у Србији: *Дана државности – Сретења* (Ковач 2011; Ковач 2014а) од 2002. године, као и *11. новембра – Дана примирја* (Ковач 2013; Ковач 2014б) од 2012. године¹.

* Текст је настао као резултат рада на пројекту „Антрополошко проучавање Србије – од културног наслеђа до модерног друштва који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије МНТР РС бр.177035.

¹ Почетком XXI века, у размаку од десет година, уведени су *нови државни празници у Србији* 2001. и 2011. године. Народна скупштина је 10. јула 2001. године донела *Закон о државним и другим празницима у Републици Србији*. Тада је уведен нови државни празник *Сретење – Дан државности*. Десет година касније,

У јавној комуникацији поруке које се шаљу преко различитих комуникацијских канала и њихова симултаност стварају неку врсту не сасвим виртуалне заједнице прималаца поруке који се у одређеним условима трансформишу у реалну јавност (Škiljan 1998, 93). Електронски медији, по мишљењу Арцуна Ападураја (Apaduraj 2011, 15) „свим врстама друштва и свим врстама особа омогућују експерименте самообликовања (...). Због мноштва форми у којима се појављују (.....) и због брзине којом се крећу кроз рутину свакодневног живота, електронски медији из дана у дан пружају средства за грађење сопствене слике”.

Током петогодишњих истраживања *Дана примирја*² анализирани су различити канали комуникације преко којих су ишле информације о празнику. Неколико дана после Дана примирја, истражена је рецепција празника на репрезентативном узорку од 722 студента *прве године* Филозофског факултета у Београду 2012. године и потом од 2015. до 2018. године. Највише студената који су учествовали у овом истраживању и попунили податак о месту становања било је из Београда, као и из 77 градова и насеља у Србији.

Да ли сте чули и шта значи Наталијина рамонда – било је једно од једанаест питања у упитнику којим сам желела да испитам рецепцију новоконструисаног комеморативног симбола као део ширег истраживања државног празника 11. новембра – *Дана примирја у Србији* и његовог значаја у обликовању културног идентитета.

Наталијина рамонда у јавном дискурсу: најава празника

Неколико дана пре прве прославе новог државног празника *Дана примирја* – 11. новембра 2012. године празник је имао своју медијску промоцију³. Из кабинета председника Србије Томислава Николића издато је са-

писани медији обавестили су јавност, крајем октобра 2011. године, да је Влада Србије по хитном поступку упутила у Скупштину Србије *Предлог закона о изменама и допунама Закона о државним и другим празницима у Србији*. По том предлогу, Срећење ће се убудуће славити два дана. Нерадни дан ће убудуће бити и 11. новембар, када ће се славити *Дан примирја* у Првом светском рату. Законом је прецизирано шта се од других државних, верских и осталих празника празнује а шта празнује радно.

² Резултати истраживања биће објављени почетком 2020. године у књизи *Дан примирја-празник у антрополошком огледалу*.

³ Моје претходно истраживање државног празника *Дана Државности* – *Срећења*, показало је да је рецепција овог празника повезана са протоком времена и медијском најавом празника 2011. године (Ковач 2011, 67).

општеће да би „Република Србија могла да започне обичај ношења цвета у недељи која претходи Дану примирја“⁴. Већ од 8. новембра 2012. године у емисији *Београдска хроника*, представница Министарства за рад и социјална питања најавила је нови празник, носећи на реверу амблем назван *Наталијина рамонда* (*Ramonda nathaliae*). Објаснила је да ће од ове године, у недељи која претходи празнику, по препоруци власти овај амблем носити јавне и медијске личности на видном делу одеће.

Радио-телевизија Србије је, на свом сајту⁵, обавестила јавност да је обележје за новоустановљени државни празник, Дан примирја у Првом светском рату, амблем са цветом *Наталијина рамонда*, са позадином у бојама *Медаље за спомен на повлачење српске војске преко Албаније – Албанске споменице*. У овој вести обавештена је јавност да је на иницијативу Кабинета председника Србије Томислава Николића, у сарадњи са Министарством рада, запошљавања и социјалне политике, Влада усвојила закључак „да се новоустановљени празник – Дан примирја у Првом светском рату (11. новембар) обележи на видљив и упечатљив начин“. У истој вести указује се на симболику ове биљке „како због станишта, тако и због имена – цвет назван по краљици Наталији Обреновић, познат је и као цвет феникс – чак и када се потпуно осуши, ако се залије Наталијина рамонда може оживети, што указује на васкрс српске државе из пепела после Првог светског рата“.

Јавност је са знала да је цвет Наталијину рамонду „у околини Ниша 1884. године открио доктор Сава Петровић, а описао је Јосиф Панчић. Овај цвет је ендемска врста западног Балкана, расте у Србији, Македонији и Грчкој. Налази се на списку ретких, угрожених и ендемичних биљака Европе, а у Србији је строго заштићена врста. Чува се и у Ботаничкој башти „Јевремовац“ у Београду. Позадина амблема Наталијина рамонда је зелена и црна, што су боје Албанске споменице, медаље која се додељивала у спомен на повлачење српске војске преко Албаније“.

Иницијатива да симбол празника постане овај цвет потекла је од Марка Ђурића, тадашњег саветника председника Републике Србије Томислава Николића. У тексту *Цвет феникс на реверима званичника*⁶, читаоци су

⁴ Извештаји и текстови на: *B 92* – 9.11. 2012 „Na Dan primirja Natalijin cvet“; *Blic* – 8.11. 2012 „Dan primirja ce se obeležiti cvetom Natalijine ramonde na reveru“; *Mondo* – 08.11.2011. „Svi da okačimo Natalijin cvet na rever!“; *Kurir* – 08.1.2012 „U nedelju sa Natalijinom ramondom na reveru“; *Vesti Online* – 08.11.2012. „Prekosutra stavite ovaj cvet na rever“ . <http://www.politika.rs/scc/clanak/239449/Дан-примирја-у-Првом-светском-рату-државни-празник-Србије> , последња посета сајту 30. 09. 2019.

⁵ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Društvo/1207926/Cvet+Natalije>.

⁶ Ј. Чалија, „Цвет феникс на реверима званичника“, *Политика* , 11. новембар 2014, 07 .

сазнали да су Марко Ђурић и Александар Ристић, тадашњи сарадник у спољнополитичком тиму председника Србије, осмислили обележје Дана примирја. Ђурић је објаснио да је као инспирација послужила руска георгијевска лента, наранџасто-црна трака преузета с Ордена светог Ђорђа, која се у Русији носи поводом дана победе у Другом светском рату и британски „попи“. „Истраживањем о неком симболичном и аутентичном српском цвету дошли смо до информације о постојању ове врсте под латинским називом *Ramonda Serbica*, а цела прича о њеном проналаску, давању имена Наталијина рамонда и својствима оживљавања, даје посебну тежину и симболику“, каже Ђурић.

Писани медији⁷ су 2012. године подсећали и питали читаоце – *Да ли знате шта слаavimo 11. новембра?* Јавност је тада сазнала⁸ да се овај дан први пут прославља као државни празник у Србији. *Дан примирја* у свим победничким земљама свечано се обележава још од 1919. године како је било и у Србији до Другог светског рата.

За државни празник Дан примирја, одређен је 11. новембар, у знак сећања на 11. новембар 1918. године када је у Француској, у специјалном вагону маршала Фердинанда Фоша, потписано примирје у Првом светском рату и престанак непријатељстава. Тај датум се обележава у свим земљама које су потписале споразум⁹. У тексту историчара Чедомира Антића *Зашто Србија слави Дан примирја у Првом светском рату*,¹⁰ уз изношење историјских чињеница, пише да „овај важан датум, којим је завршен Велики рат, за Србију није непосредно много значио“.

Историчар Бојан Димитријевић каже да је у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца овај датум обележаван радно. Осврћући се на идеолошки контекст укидања и враћања овог датума који је везан за српску историју, истиче да „након 2006. године више није било никаквих сметњи да се овај празник врати (...) он је нека врста погледа на Први светски рат, показатељ жртава које је Србија имала и симболизује савезништво са државама Западне Европе“¹¹.

На дан празника појавиле су се анкете на интернету: *Шта се овим празником прославља? На шта асоцира нови празник?* На неким форумима, појавила се анкета: *Да ли 11. новембар треба да буде Дан Сећања (на пале војнике у свим ратовима) или Дан примирја?* Релативно мали узорак ис-

⁷ <http://srb.time.mk/read/4996b1a49/37a04c097a/index.html>

⁸ <http://www.nadlanu.com/pocetna/info/vesti/da-li-znate-sta-slavimo-11-novembra>

⁹ <http://www.novimagazin.rs/vesti/danas-je-praznik-dan-primirja-u-prvom-svetском->

¹⁰ <http://www.021.rs/info/Srbija/Zasto-Srbija-sla+vi-Dan-primirja-uPrvom-svetском-ratu>

¹¹ <http://www.b92.net/info/vesti/index.php>. Последња посета сајту новембар 2012.

питиваних, у великом проценту (83,33%) сматра да 11. новембар треба да буде *Дан сећања* на пале војнике у свим ратовима.

У електронским медијима и на интернет форумима појавиле су се вести и коментри о *Наталијиној рамонди*. На интернет форумима коментари су били различити, од коментара „Први пут видим тај цвет, а празник делује потпуно новокомпоновано“¹² до оних који су се афирмативно изјашњавали о новом симболу. Чланови неких форумских заједница размењивали су сазнања о симболима *Дана сећања* у другим земљама.

Коментари о новом празнику повод су за критичка преиспитивања јавности о постигнућима и страдањима Срба у ратним догађајима 1914–1918. године, о стварању нове заједничке државе након тога и „свега онога што се данас дешава Србији и Србима“. Један број коментара на великој форумској групи садржавао је податке о прослављању овог дана у другим земљама. Подељена су била мишљења о увођењу још једног нерадног дана¹³.

У агенцијским вестима наводи се да је празник добио и свој симбол у Србији – значку *Наталијина рамонда*. „Амблем ове године, у складу с објављеном препоруком Владе, носе функционери, телевизијски водитељи и друге јавне личности и грађани, а догодине ће га волонтери масовно делити на улицама и у школама“¹⁴.

Тања Пушоња¹⁵, саветник у Министарству рада, запошљавања и социјалне политике, изјавила је да се овај празник, на иницијативу кабинета председника Србије, обележава на видљив и упечатљив начин, а овај амблем је већ привукао пажњу јавности након што су почели да га носе телевизијски водитељи РТС-а.

„Нажалост, није било времена и могућности да се масовно произведе и организовано подели грађанима. Символика Наталијине рамонде је вишеструка, како због станишта, тако и због имена. Углавном расте на истоку Србије, али и на планини Нице, чији је највиши врх Кајмакчалан, поприште славне битке у Првом светском рату. Позната је и као цвет феникс, чак и када се осуши, ако се залије, може оживети баш као што је и Србија васкрсла у том рату. Наталијина рамонда названа је по краљици Наталији Обреновић“, истакла је Тања Пушоња.

¹² Krstarica forum, [http://forum.krstarica.com/showthread.php/586189-DAN-SE-CANJA-\(Remembrance\)](http://forum.krstarica.com/showthread.php/586189-DAN-SE-CANJA-(Remembrance)), последња посета сајту- новембар 2012.

¹³ *Obeležavanje Dana primirja: Dosta smo pobeđivali u ratu, a gubili u miru*, tekst i komentari na: <http://www.blic.rs/Vesti/Društvo/352448/Obeležavanje-Dana-primirja-Dosta-smo>

¹⁴ Текст М. Галовић „Наталијина рамонда-симбол Дана примирја“ од 10.11.2012. <http://www.politika.rs/scc/clanak/239532/Društvo/Natalijina-ramonda-simbol-Dana-primirja> последња посета сајту 16. 10. 2019.

¹⁵ Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/239532/Društvo/Natalijina-ramonda-simbol-Dana-primirja> последња посета сајту 16. 10. 2012.

У истом обраћању јавности Тања Пушоња је објаснила да је Дан примирја од 2005. године у програму државних активности. Од тада сваког 11. новембра први час у основним и средњим школама посвећен је овом важном датуму. Празник се обележава једним нерадним даном.

Доста простора у вестима дато је обележавању Дана примирја и активностима тадашњег председника Србије Томислава Николића и члановима владе, како у земљи тако и у иностранству¹⁶, као и прослави Дана примирја у другим земљама. Наводи се, као пример. Велика Британија где грађани ове земље, а посебно званичници и телевизијски водитељи, уочи *Дана сећања*, носе стилизовани цвет булке. Према предању, на пољима Фландрије, попришту жестоких рововских битака, месту масовног страдања војника, први цвет који је после рата никао био је црвеноцрни цвет дивљег мака.

У коментару новинара Галовића¹⁷ „Да је Ђоковић имао значку...“ написано је: „тенисер Енди Мари у среду у Лондону, на конференцији за новинаре након меча који је изгубио од Новака Ђоковића, на реверу тренерке имао је стилизовани црвеноцрни цвет мака, британски симбол Дана примирја. Да је препорука владе Србије о обележавању Дана примирја била објављена који дан раније, и да је једна значка достављена нашем тенисеру, била би то идеална прилика за глобалну промоцију Наталијине рамонде као српског симбола којим се обележава Дан примирја.“

Такође, у једном коментару пише¹⁸: „надам се да ћемо, пошто смо лепо преузели праксу од Енглеза, да је преузмемо до краја, насупрот уобичајеној пракси! Надам се да ће се за симболичну цену Наталијина рамонда продавати 'функционарима' и 'обичним' грађанима, а да ће новац ићи на право место“.

Наталијина рамонда у јавном дискурсу од 2015–2018.

У наставку истраживања о Дану примирја од 2015. до 2018. године *Наталијина рамонда* је у штампаним и електронским медијима представљена као симбол Дана примирја¹⁹ и део је информације о прослави и обе-

¹⁶ Детаљније у тексту Ковач 2013. <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/702f03a0fbc447eab1b8f19f2e0ae5ad.pdf>

¹⁷ Текст М. Галовић, „Наталијина рамонда-симбол Дана примирја“, од 10.11.2012. <http://www.politika.rs/scc/clanak/239532/Drustvo/Natalijina-ramonda-simbol-Dana-primirja> последња посета сајту 16. 10. 2012.

¹⁸ Коментар на текст М. Галовић „Наталијина Рамонда – симбол дана примирја“ од 10. 11.2012. доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/239532/Drustvo/Natalijina-ramonda-simbol-Dana-primirja>

¹⁹ У тексту А. Апостоловског „Наталијина рамонда-устаљени симбол Дана примирја“, *Политика*, 11. Новембар 2017. преноси се изјава коју је Марко Ђурић

лежавању у Србији те године. Тако на пример, у време Дана примирја, празнични бројеви *Данаса* имају Наталијину рамонду уз лого новина. Издања *Политике* у празничним данима имају симбол *Наталијине рамонде* на насловној страни на којој најављују пригодан текст о Дану примирја.

Највише текстова у штампаним и електронским медијима било је 2018. године, како због јубиларног датума, тако и због прославе у Паризу. Председника Србије Александра Вучића, уочи церемоније у Паризу 2018. године, дочекали су у Јелисејској палати председник Француске Емануел Макрон и његова супруга и том приликом имао је на реверу *Наталијину рамонду*²⁰.

Јавност се огласила 2018. године на друштвеним мрежама подстакнута садржајем објаве коју је Богољуб Карић написао на свом Фејзбук профилу²¹:

Част ми је да са свима вама поделим овај незабораван моменат, када ми је његова екселенција амбасадор Вељко Ковачевић доделио цвет Наталије Рамонде поводом 100 година од Победе у Првом светском рату. Овај цвет дарује се поводом пробоја Солунског фронта и битке на Кајмакчалану. Наталија Рамонда била је болничарка из Швајцарске која је страдалој војсци много помагала –Та значка симболизује цвет који расте на Кајмакчалану.

У овој вести написано је да је вероватно због коментара које је добијао, Богољуб Карић убрзо променио статус, али је из једне грешке отишао у другу-написао је да се краљица по којој цвет носи име презивала Рамонда. Објављена је и фотографија овог текста са Фејзбука²²:

Част ми је да са свима вама поделим овај незабораван моменат када ми је његова екселенција амбасадор Вељко Ковачевић доделио цвет Наталије Рамонде.

дао ранијих година њиховом листу да су он и дипломата Александар Ристић дошли на идеју да цвет Наталијина рамонда постане симбол Дана примирја у Србији.

²⁰ <https://www.espreso.rs/vesti/politika/313383/da-li-ste-ga-primetili-specijalni-detajl-na-vucicevom-odelu-u-parizu-to-je-jedan-od-najvecih-simbola-srbije> последња посета сајту 29.09. 2019.

²¹ <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3007036-tezak-kiks-bogoljuba-karica-natalija-ramonda-je-bila-svajcarska-bolnicarka-koja-je-stradaloj-srpskoj-vojsci-mnogo-pomagala-foto> , последња посета сајту 29.09. 2019.

Видети коментаре на: <https://www.republika.rs/vesti/srbija/98864/blamcina-teska-ispala-bogoljuba-karica-necete-verovati-sta-napisao-natalijinoj-ramondi>, последња посета сајту 29.09. 2019.

<https://www.espreso.rs/vesti/politika/313795/natalija-ramonda-je-zena-koja-je-lecila-srbe-u-ratu-bogoljub-karic-lupio-i-jedva-ostao-ziv-blam-nad-blamovima> последња посета сајту 29.09. 2019.

²² <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3007036-tezak-kiks-bogoljuba-karica-natalija-ramonda-je-bila-svajcarska-bolnicarka-koja-je-stradaloj-srpskoj-vojsci-mnogo-pomagala-foto> , последња посета сајту 29.09. 2019.

Поводом 100 година од победе у Првом светском рату. Овај цвет дарује се поводом пробоја Солунског фронта и битке на Кајмакчалану. Краљице Наталије Рамонда-цвет феникс.И кад се сасвим осуши, након заливања оживеће, што илуструје Србију након тешких губитака и херојске победе у Великом рату.Зато, људи, иако данашњи моменат изгледа безнадежан не заборавите-ми смо народ чији је цвет Наталијина рамонда.Та значка симболизује цвет који расте на Кајмакчалану.

У овом тексту објашњава се значење и симболика Наталијине рамонде. Објављена је вест да је цео тим Ливерпула на утакмици са Црвеном Звездом носио *Наталијину рамонду*²³. С друге стране, доста пажње у електронским и писаним медијима изазвало је одбијање фудбалера Немање Матића да на ревер стави цвет мака. Бранислав Димитријавић²⁴ је изјавио да је *Матић с пуним правом одбио да носи булку*. Тај симбол је у почетку био симбол страдања у Великом рату, „а данас је симбол страдања свих британских војника свуда. А није Британија увек била позитивац“. С друге стране, каже Димитијевић, „гест Јиргена Клопа, који је на утакмици Црвене Звезде и Ливерпула носио Наталијину рамонду, пропраћен је са ентузијазмом, иако многи у Србији ни не знају шта је тај цвет и шта симболизује“.

У *Дневнику* Радио-Телевизије Србије на дан празника 2018. године објављена је вест Иване Милорадовић, дописнице из Лондона, да се у Лондону прикупе значајна материјална средства од продаје њиховог амблема – цвета булке. Приход се упућује породицама ратних ветерана.

Објављен је текст у *Политици*²⁵ у коме се Душица Петровић пита „Где може да се купи Наталијина рамонда“. Написала је да је безуспешно покушавала да купи Наталијину рамонду у пошти у Таковској или у продавници филателије. „Оно што ме је у потпуности дотукло и веома разгневило су речи репортерке у Дневнику РТС 1, 11. новембра 2018. године које скоро дословце цитирам – Поводом сећања на све погинуле које је њихов народ поднео у великом рату, Енглези носе цвет булке, Французи плави цвет различак, а у нашем народу то није заживело! Приход од продаје амблема упућује се породицама ратних ветерана“, написала је Душица Петровић.

²³ Видети и текст: “Svi ste videli da je trener Liverpoola na reveru nosio Natalijinu ramondu, a evo šta je njeno pravo značenje”. Доступно на:<https://www.srbijadanas.com/vesti/info/natalijina-ramonda-simbol-vaskrsnuca-srpske-vojske> последња посета сајту 30. 09. 2019.

²⁴ <http://rs.n1info.com/Vesti/a434942/Branislav-Dimitrijevic-u-Novom-danu.html> последња посета сајту 30.09.2019.

²⁵ <http://www.politika.rs/sr/clanak/415941/Pogledi/Gde-mo-ze-da-se-ku-pi-Na-ta-li-ji-na-ra-mon-da>

Последња посета сајту 30. 09.2019.

У тексту „Истраживали смо где можемо да купимо Наталијину рамонду: Симбол примирја није тако лако пронаћи и заденути за ревер“²⁶ пише да је ендемску биљку тешко пронаћи у вештачкој варијанти. Аутор овог текста из *Телеграфа* обавештава читаоце да се на интернет порталу *Купујем продајем* продаје на аукцијама за 500 динара уз додатну поштарину, а једина алтернатива коју су пронашли јесте израда бецева у специјализованим продавницама уз цену од 150 динара. Такође, у продајном објекту Туристичке организације Србије нису имали *Наталијину рамонду*. На крају текста новинар позива читаоце да напишу у којим продавницама се ово обежје може пронаћи. У коментрима на овај текст написано је да се током те седмице и на сам дан празника *Наталијина рамонда* делила бесплатно свим посетиоцима у Туристичком Инфо-центру Бајина Башта. Ова пракса постоји од 2016. године. У Београду се ово обележје могло купити у продавници *Horus* у Краља Милана, а у Нишу у војној продавници преко пута главне поште.

Рецепција Наталијине рамонде у студентској групи²⁷

2012. године

Питање – *Да ли сте чули и шта значи Наталијина рамонда* – једно је од једанаест питања у упитнику којим сам испитивала Дан примирја и значај празника у обликовању културног идентитета, на репрезентативном узорку од 722 студента прве године Филозофског факултета у Београду, и то 2012. године и од 2015–2018. године.²⁸ Највише студената који су учест-

²⁶ <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3006064-istrazivali-smo-gde-da-kupimo-natalijinu-ramondu-simbol-primirja-nije-tako-lako-pronaci-i-zadenuti-za-rever>, последња посета сајту 30.09. 2019.

²⁷ Захваљујем се студентима прве године историје, етнологије и антропологије, психологије, педагогије и андрагогије Филозофског факултета Универзитета у Београду који су учествовали у истраживању, као и колегиницама и колегама са Филозофског факултета који су ми омогућили да обавим истраживање о Дану примирја 2012. и од 2015–2018. године: проф. др Миломиру Деспотовићу декану Филозофског факултета у Београду и професору на Одељењу за андрагогију, проф. др Јелени Мргић с Одељења за историју, проф. др Гордани Горуновић и доц. др Данијели Велимировић с Одељења за етнологију и антропологију, проф. др Ани Пешикан и доценту Оливеру Тошковићу с Одељења за психологију, др Наташи Николић с Одељења за педагогију и доц. др Александру Булајићу с Одељења за андрагогију.

²⁸ Резултати петогодишњег истраживања биће објављени почетком 2020. године у књизи *-Дан примирја-празник у антрополошком огледалу*.

вовали у овом истраживању и попунили податак о месту становања било је из Београда, као и из 77 градова и насеља у Србији.

У истраживању је 2012. године учествовало 119 студената Филозофског факултета прве године *историје* (29), *етнологије* и *антропологије* (25), *психологије* (44) и *андрагогије* (21)²⁹.

Највећи број студената *историје* (23) нису чули шта значи овај симбол. Петоро судената сматра да је то: *симбол за примирје (цвет); симбол победе у Првом светском рату; цвет који расте у источној Србији и ако увене, може се опоравити ако се залије, што симболизује васкрс Србије после пропасти 1915; то је цвет који расте на Кајмакчалану, симболизује примирје у Великом рату и његов завршетак; то је цвет који расте само у Србији, Македонији, на Кајмакчалану и у Грчкој.*

Студенти *етнологије* и *антропологије* (22) нису знали одговор на ово питање. Три студенткиње су одговориле: *Заиста први пут чујем за горе поменуто. Мене интересује можете ли Ви мени да кажете ко је сад то измислио; била је нека лепотица; видела сам слику на интернету и панони-ма, али не знам шта значи.*

Студенти *психологије* (29) нису чули и не знају шта значи Наталијина рамонда. Троје студената одговорило је да је то: *симбол који је осмишљен да буде ношен и репрезентује овај празник; симбол победе у Првом светском рату; чула сам, али не знам шта значи.*

Студенти *андрагогије* (16) нису написали одговор на ово питање.

Иако је велики проценат анкетираних студената Филозофског факултета који су путем медија 2012. године били обавештени о Дану примирја³⁰, само је 22 позитивна одговора на питање *Да ли сте чули и шта значи Наталијина рамонда.* У одговорима се *Наталијина рамонда* доводи у везу са *симболом примирја, симболом овог празника, као и симболом победе у Првом светском рату.* У неким одговорима особености *цвета–феникса* доводе се у везу са *васкрсом Србије после Првог светског рата.* Неколико студената написало је да су чули за Наталијину рамонду, али им је значење непознато.

2015. године

Истраживањем је 2015. године било обухваћено 119 студената Филозофског факултета: *историје* (33), *етнологије* и *антропологије* (12), *психологије* (16), *педагогије* (38) и *андрагогије* (20). У односу на 2012. тј. прву

²⁹ Резултати овог истраживања објављени су у Ковач 2013, доступно на: <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/702f03a0fbc447eab1b8f19f2e0ae5ad.pdf>

³⁰ Одговори на ово питање доступни су у тексту Ковач 2013.

годину истраживања анкетом сам у периоду од 2015. до 2018. године обухватила и студенте *педагогије*.

Највећи број студената *историје* нису одговорили на ово питање (11) и нису чули шта је *Наталијина рамонда* (15). Студенти који су одговорили на ово питање (7) написали су: *то је цвет који може да успева у екстремним климатским условима и који на тај начин симболизује муке кроз које је пролазио наш народ приликом повлачења преко албанских планина; зимзелена биљка (цвет) која настањује планине северне Грчке и Јужне Македоније. После сушења и увенућа опет оживи. Символ обнављања и борбе Србије у Првом светском рату; ендемска врста цвећа; ендемска врста, налази се на местима у Македонији. Символ васкрснућа јер увене и поново се роди; цвет који је открио Јосиф Панчић; орден; орден који се враћа у употребу.*

Ниједан студент *етнологије* и *антропологије* није одговорио шта је *Наталијина рамонда*.

Највише студената *психологије* (11) нису чули за Наталијину рамонду. Четворо студената је написало: *цвет који може да поново никне иако је сув. Символ Србије у Првом светском рату; да, цвет примирја; чула; никад чула у животу.*

Више од половине анкетираних студената *педагогије* (23), нису чули и не знају шта значи Наталијина рамонда. Деветоро студената написали су: *Наталијина рамонда или Ramonda serbica је врста цвета/биљке, која има могућност обнављања после уништења, попут феникса и зато се носи као симбол обновљеног српства, успешног повратка српске војске; Цвет који се некада звао Рамонда Сербика који се обнавља „као феникс“ и симбол је људи који су учествовали у Првом светском рату; да, то је цвет који симболише српске жртве у Првом светском рату; главни симбол, цвет је; обележје које симболизује примирје (споменица); главни симбол-мотив; цвет који је повезан са прелажењем наших предака преко Албаније (има изузетну способност издржљивости); биљка. У пет упитника није било одговора на ово питање.*

Двоје студената *андрагогије* одговорило је на ово питање: *то је обележје које симболизује примирје; то је главни мотив за амблем празника у Србији. То је цвет који је угрожена врста.*

Више од половине анкетираних студентата на пет студијских група Филозофског факултета (77), а међу њима ниједан студент *етнологије* и *антропологије*, нису 2015. године одговорили на постављено питање о Наталијиној рамонди. У одговорима на четири студијске групе наводи се да је то: *цвет (феникс), симбол Србије и српских жртава у Првом светском рату*. Тај *символ-мотив* доводили су у везу са *страдањем и обнављањем*. У три одговора студенти *историје* (2) и *психологије* (1) написали су да је *Наталијина рамонда орден, орден који се враћа у употребу, обележје које симболизује примирје (споменица).*

2016. године

Истраживањем је 2016. године било обухваћено 164 студената прве године историје (17), етнологије и антропологије (36), психологије (41), педагогије (43) и андрагогије (27).

Осморо студената историје написало је да је *Наталијина рамонда симбол Првог светског рата; цвет који обележава овај празник; цвет који симболизује Србију у Првом светском рату; то је цвет који расте код нас. Симболизује мир. Носи се у недељи пред 11. новембар; Наталијина рамонда је цвет који може да преживи екстремне услове. Када се залије, поново почиње да расте, иако је изгледао да је осушен. Због тога је симбол васкрса Србије у Првом светском рату; представља цвет који и кад се осуши може да „васкрсне“ ако се залије. Представља „васкрсење“ српске државе; представља симбол места. Расте код нас; цвет који кад се осуши па залије, опет оживи.* Петоро студената историје нису чули и нису знали шта значи Наталијина рамонда. У четири упитника није било одговора на ово питање.

Највећи број анкетираних студената етнологије и антропологије (25) нису чули и не знају шта значи *Наталијина рамонда*. Две студенткиње написале су: *плави цвет који цвета само на истоку Србије и на врху планине Кајмакчалан; то је цвет који симболизује патњу и борбу.* У 9 упитника није било одговора на ово питање.

Највећи број студената психологије (23) одговорили су да не знају и да нису чули шта је *Наталијина рамонда*. У 14 одговора студенти су написали: *то је цвет којим се обележава дан примирја у Србији; симбол Дана примирја (2); цвет, познат као „цвет феникс“; цвет који симболише повратак српске војске на пут победе; цвет којим се обележава Дан примирја-симбол победе; угрожена врста цвета у Србији; цвет којим се обележава примирје: цвет, угрожена врста; то је цвет, ретка врста цвета која је добила назив по краљици Наталији; да, и знам како изгледа, али нисам упозната са значењем; можда је Наталијина рамонда цвет, нисам сигурна; нисам, али знам да се односи на краљицу Наталију; чула сам.* У четири упитника није било одговора на ово питање.

Највише студената педагогије (28) нису чули и не знају шта значи *Наталијина рамонда*. У 9 упитника студенти су написали: *амблем празника (3); нисам сигурна, али мислим да је цвет који је симбол примирја; цвет; мислим да представља симбол примирја, неки цвет, чини ми се божур; нисам сигурна, али мислим да је то цвет који се ставља на одећу као симбол; њиме се обележава Празник примирја (цвет); да, али не знам шта значи.* У 6 упитника није било одговора на ово питање.

Нико од анкетираних студената андрагогије (27) није чуло и не зна шта значи Наталијина рамонда.

Међу анкетираним студентима Филозофског факултета на пет студијских група 131 студент није знао и није чуо *шта је и шта значи Наталијина рамонда*. Међу њима ниједан студент андрагогије. Студенти историје Наталијину рамонду препознају као *цвет који симболизује овај празник и Србију у Првом светском рату, симбол мира и васкрса Србије*. Указују на *издржљивост овог цвета* и способност да *опет оживи*. Највећи број анкетираних студената *етнологије и антропологије* није чуо и не зна шта значи Наталијина рамонда. Такође, највећи број анкетираних студената психологије (23) написали су да не знају и нису чули шта је *Наталијина Рамонда*. У њиховим одговорима *Наталијина рамонда је симбол Дана примирја, обележје тог празника, цвет који је добио име по краљици Наталији*. Исказана и неодлучност у изгледу и значењу *Наталијине рамонде*. И већи број анкетираних студената педагогије (28) није упознат са значењем *Наталијине рамонде*. У одговорима се наводи да је то *амблем празника, симбол примирја, као и цвет који се ставља на одећу*.

2017. године

Истраживањем је 2017. године било обухваћено 160 студената Филозофског факултета: *историје* (46), *етнологије и антропологије* (14), *психологије* (41), *педагогије* (43) и *андрагогије* (16).

Студенти *историје* написали су да је Наталијина рамонда: *угрожена врста цвета у Србији; то је онај цвет који је симбол примирја у Великом рату; цвет који расте у албанским планинама; цвет који је симбол празника; цвет који расте на Кајмакчалану, и симболички је узет као симбол који означава симбол примирја у Првом светском рату; врста цвета који расте у Грчкој, има исту симболику као и мак у Британији; то је цвет који представља симбол примирја у Првом светском рату; цвијет добио име по краљици Наталији, мало му је потребно да се „поврати у живот“, постао је због тога симбол српског васкрсења. Волио бих имати један амблем, али осим на РТС ријетко где се добија; Наталијина рамонда је српска комеморативна значка која се састоји од траке албанске споменице и истоименог цвета кајмакчаланске ендемске врсте; посебна врста цвета која је узета за симбол II. II. у Србији; јесам. То је цвет који се користи као симбол овог празника. Расте у нашој земљи; чула сам, али не знам шта значи; чуо сам(2); да(2); не(18); не знам(1). У 11 упитника није било одговора на овом месту.*

Студенти *етнологије* и *антропологије* написали су: *Наталијина рамонда* је цвет који расте на Кајмакчалану и симболише страдање војника (српских) у једној од највећих битака Првог светског рата. Енглези користе стилизовани цвет мака; цвет и обележје које представља симбол Дана примирја; *Наталијина рамонда* је цвет који је карактеристичан за југ Србије и узет је за симбол примирја у Првом светском рату. Веома је отпоран на услове који га окружују. Зову га „цвет феникс“; цвет који је узет као симбол живота после великих губитака у рату; да. То је цвет. Осморо студента одговорило је не; нисам чула. Један студент није одговорио на ово питање.

Студенти *психологије* одговорили су: *Наталијина рамонда* симбол примирја у Првом светском рату; цвет којим Србија обележава Дан примирја; мислим да је то цвет љубичасте боје, представља симбол истрајности, или уопште симбол за овај празник; цвет који обележава овај празник; то је цвет који је постао симбол Првог светског рата; то је цвет који се често у виду броша или другог обележја носи на Дан примирја; чула сам, врста ордена из Првог светског рата; цвет који се 11. Новембра полаже на споменике жртвама Првог светског рата; симболизује мир, чула сам, као беџ у облику лотусовог цвета; лотусов цвет који симболизује мир; да чула сам, то је цвет; да, то је цвет којег је открио Јосиф Панчић, добио је назив по краљици Наталији. Зове се феникс, јер оживљава уз воду након што се скоро потпуно осушио; *Наталијина рамонда* је цвет „феникс“ који је симбол српске војске и државе у Првом светском рату; цвет, симбол примирја; цвет; *Наталијина рамонда* је врста цвијета (од значаја за овај празник); цвет који је једино растао на бојишту између ровова; мислим да је то врста цвета који расте на Шар планини; чула сам, било је у оквиру питања на пријемном испиту; да, било је на пријемном; јесам чула, било је то на Тесту опште информисаности, али се не сећам шта је; чула сам, али не могу да се сетим шта је; да, али нисам сигурна; да. Петоро студената одговорило је: не, нисам. У три упитника није било одговора на ово питање.

Студенти *педагогије* одговорили су да је *Наталијина рамонда* цвет који је симбол Дана примирја. Студенти су написали: симбол примирја; симбол примирја у Првом светском рату. Добио је име по цвету које има моћ да и након што се осуши захваљујући једној капи воде поново оживи. Други назив је „цвет феникс“; чула сам и она је симбол мира; чула сам и оно је симбол мира; да, то је цвет који представља примирје у Првом светском рату; чула сам за *Наталијину рамонду* када сам припремала пријемни испит, а чини ми се и на самом Тесту опште културе на пријемном; да, питање нам је било ове године на пријемном ако се не варам и то је цвет;

цвет(9); Чула сам. Знам да се везује за Први светски рат, и да се њоме означава често, али нисам сигурна зашто баш том биљком; цвет којим су даривани војници у Првом светском рату; биљка коју су добијали војници у Првом светском рату, као симбол примирја; чула сам, али не знам шта значи; “да”. Четири студенткиње одговориле су: не (3); нисам чула. У 9 упитника није било одговора на ово питање.

Студенти андрагогије написали су да је Наталијина рамонда: симбол завршетка Првог светског рата; цвет-симбол примирја (у Првом светском рату); Да. Први пут сам чула, сазнала шта је на пријемном испиту, на Тесту опште информисаности. То је цвет који је добио име по краљици Наталији у част завршетка Првог светског рата; чуо сам и не знам шта значи; нисам. У девет упитника није било одговора на ово питање.

Међу анкетираним студентима Филозофског факултета 2017. године на пет студијских група 46 студената нису знали и нису чули шта је Наталијина рамонда. Међу њима 30 студената историје.

Студенти историје Наталијину рамонду препознају као цвет који симболизује примирје. Један студент је написао да је то српска комеморативна значка која се састоји од траке албанске споменице и истоименог цвета кајмакчаланске ендемске врсте. Занимљив је одговор једног студента историје: Волио бих имати један амблем, али осим на РТС ријетко где се добија.

Највећи број анкетираних студената етнологије и антропологије доводи у везу симболику Наталијине рамонде – цвета феникса, са симболом примирја и симболом живота после великих губитака у рату.

Студенти психологије написали су да је Наталијина рамонда симбол примирја у Првом светском рату, цвет којим Србија обележава Дан примирја, цвет „феникс“ који је симбол српске војске и државе у Првом светском рату... Једна студенткиња написала је да је то врста ордена из Првог светског рата. Три студенткиње одговориле су да су чуле за Наталијину рамонду као питање на Тесту опште информисаности на пријемном испиту на Филозофском факултету.

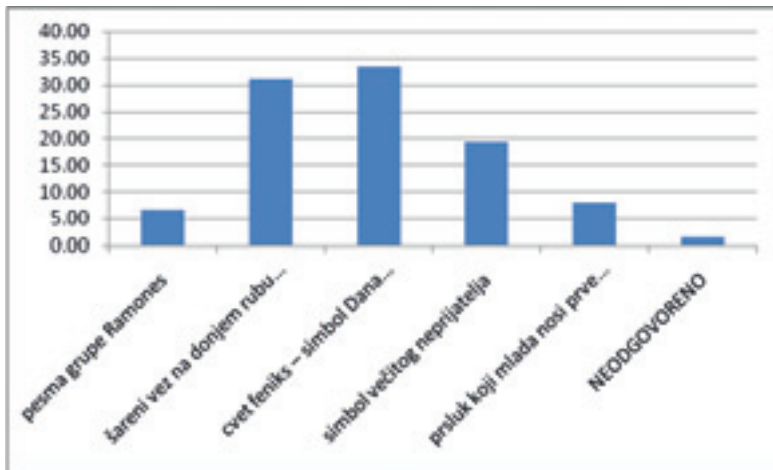
Такође, и једна студенткиња педагогије довела је у везу Наталијину рамонду са питањем у Тесту опште информисаности. У осталим одговорима најчешће се о Наталијиној рамонди пише да је она симбол примирја у Првом светском рату; цвет феникс-симбол мира. У два одговора написано је да је то цвет којим су даривани војници у Првом светском рату, као симбол примирја.

Студенти андрагогије написали су да је Наталијина рамонда симбол завршетка Првог светског рата и симбол примирја. Било је студената који нису знали значење, или су први пут чули за Наталијину рамонду на Тесту опште културе на пријемном испиту.

Наталијина рамонда као питање на Тесту опште информисаности 2017. године

Доцент др Оливер Тошковић³¹ урадио је за потребе овог истраживања анализу одговора на питање *Шта је Наталијина рамонда* на Тесту опште информисаности на пријемном испиту студената психологије, педагогије и андрагогије 2017. године³².

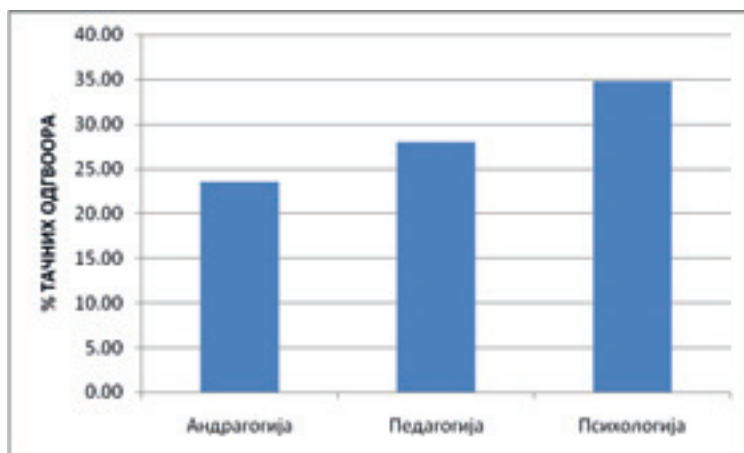
Šta je Natalijina Ramonda?	frekvenca	Procenat
pesma grupe Ramones	35	6.65
šareni vez na donjem rubu damske haljine u 19. veku	164	31.2
cvet feniks – simbol Dana primirja u Prvom svetskom ratu	176	33.5
simbol većitog neprijatelja	102	19.4
prsluk koji mlada nosi prve bračne noći	42	7.98
NEODGOVORENO	7	1.33
Total	526	100

³¹ Захваљујем се доц. др Оливеру Тошковићу за анализу одговора на Тесту опште информисаности са пријемног испита 2017. године, коју је урадио за потребе мог истраживања, као и за подршку током мог петогодишњег истраживања.

³² Студенти историје, као и студенти етнологије и антропологије нису полагали исти тест Опште информисаности.

По одељењима

Наталијина рамонда 2018. године

Истраживањем је 2018. године обухваћено 160 студената Филозофског факултета: историје (45), етнологије и антропологије (16), психологије (20), педагогије (52) и андрагогије (27).

Студенти историје (27) написали су: *Наталијина рамонда је цвет који може да цвета чак и кад је пред увенућем, ако се само мало залије, као и наша славна војска која је после голготе васкрсла; наравно. Цвет који расте на Кајмакчалану, ендемска врста, постао је симбол српског страдања; цвет који се носи на реверу и означава све српске војнике који су пали, без обзира на националност и веру; ако се не варам ово је биљка коју симболично користимо и која служи за борбе и страдање српског народа у доба Првог светског рата; цвет који расте у Србији и који означава симбол страдања Срба у Првом светском рату; симбол страдања Срба за време рата. Представља препород народа јер се цвет опоравља након заливања; данас се носи као беџ, на Дан примирја 11. новембра. То је цвет као симбол који је израстао први након Првог светског рата; цвет. Добио је име по Наталији Обреновић; чуо сам. Добила је име по краљици Наталији Обреновић. Она означава цвијет који има симболичан изглед; цвет који се носи на реверу као симбол Срба у Првом светском рату. Цвет који расте у немогућим условима, симболизује Србе који су васкрсли после повлачења на Крф; то је цвет феникс, а означава победу Србије у рату; цвет љубичасте боје, име добио по краљици Наталији, ендемска врста; Наталијина рамонда је цвет који представља симбол победе у Првом светском рату. Код нас се обично носи са лентом Албанске споменице, као обележје мира,*

слободе и „васкрса“ наше државе после победе и пробоја Солунског фронта; то је цвет који се носи да би се одала почаст српским војницима који су настрадали у рату; љубичасто бели цвет који се носи у част погинулим српским војницима и народу у првом светском рату; да, то (значи) симбол који обележава почетак Првог светског рата; Наталијина рамонда тј. Рамонда је цвет (врло ретак који расте на Ниџе. Симбол је истрајности. Када увене довољна је само једна кап воде да оживи. Што представља васкрс српске државе; чуо сам шта је Карић лупио, али чуо сам да је то по краљици Наталији; то је цвет који служи као симбол настрадалим жртвама у Првом светском рату; цвет којим се обележава страдање војника у Првом светском рату; Наталијина рамонда је цвет који расте само у Србији. Он представља симбол страдања Срба у Првом светском рату; да, то је цвет који се носи у част жртва Првог светског рата; Наталијина рамонда је цвет који расте само на простору данашње Србије, БЈР Македоније и Грчке. Он представља голготу и васкрснуће Србије, јер када се осуши довољно је неколико капи воде да оживи; цвет који је карактеристичан за наше крајеве, има га у Македонији и северу Грчке, нађен је на Панчићевом врху и добио је име по Наталији Обреновић; да и то је симбол Дана примирја, цвет који расте само у Србији. Открио га је Јосиф Панчић; појам ми је познат, али не могу да се сетим шта тачно значи; чуо сам; један студент одговорио је нисам и не знам шта значи. У једном одговору пише чула; у другом: јесам. Четворо студената одговорило је не. У 11 упитника није било одговора на ово питање.

Студенти етнологије и антропологије (16) написали су да је Наталијина рамонда: симбол којим се одаје почаст свим страдалим Србима у Првом светском рату; Наталијина рамонда је цвет који расте на Кајмакчалану и представља симбол страдања Срба у Првом светском рату; Наталијина рамонда је цвет који је открио Јосиф Панчић на Тари. Тај цвет означава страдање и победу Срба у Првом светском рату; Наталијина рамонда представља цвет који расте на југу Србије; чуо сам, симбол српског страдања; јесам, цвет који је открио Панчић и који је назван по Наталији Обреновић, као и да је симбол примирја у Првом светском рату; Наталијина рамонда је цвет који расте на југу Србије, на простору Македоније, карактеристична је по томе што и када је потпуно осушена само пар капи воде довољно јој је да опет оживи и процвета. Добила је назив по краљици Наталији Обреновић, супрузи краља Милана. Овај цвет се још назива и „цвет феникс“ и узет је за симбол победе у Првом светском рату, симболише опорављену српску војску; чула сам, не знам значење(3); чуо сам. Не знам шта значи. Претпостављам неки цвет који има неко значење; чула сам, нисам запамтила; не(3); нисам.

Осморо студената психологије одговорило је на ово питање: *то је амблем са цветом Наталијине рамонде који у Србији означава знак присећања на Први светски рат и жртве српског народа (код нас је то, док свака друга држава-учесница има свој симбол); то је цвет који симболизује Први светски рат; јесам, цвет који симболизује примирје; то је цвет који симболизује примирје у Првом светском рату; цвет феникс, узет за симбол учешћа Срба у рату и њихово страдање; то је цвет примирја, мира, и да чуо сам; то је цвет који када увене довољно је мало га залити и вратиће се у живот; чула да, али значење не знам. У седам упитника налазио се одговор не; нисам. У пет упитника није било одговора на ово питање.*

Студенти педагогије (23) написали су да је *Наталијина рамонда: цвет, који је српски симбол Првог светског рата; цвет који је симбол сећања на жртве рата; љубичасти цвет, носи се као грб у знак сећања на жртве Првог светског рата; она се носи да би се одала почаст жртвама погинулим у Првом светском рату; цвет који представља симбол примирја; редак цвет представља жртве у Првом светском рату; симбол за жртве рата; симбол примирја; редак цвет, који представља симбол примирја; мислим да је ово заштићени цвет, али нисам сигурна; то је био омиљен цвет краљице Наталије; заштићени цвет и симбол примирја; Наталијина рамонда је цвет црвене боје који се носи на Дан примирја како би се одала почаст жртвама у Првом светском рату; да, то је цвет који је служио као симбол Првог светског рата; то је цвет који представља симбол победе српске војске; да, орден, цвет; орден који се додељује (2); цвет Наталије Обреновић, брош у облику Наталијиног цвета носили су Срби 11. новембра; Наталијина рамонда је цвет који се ставља на споменике; да, али се не сећам; чула сам о Наталијиној рамонди, али се искрено тренутно не могу сетити шта значи; она је врста цвета љубичасте боје. Врста која расте у Србији. Одговор: не; нисам био је у 16 упитника. У 13 упитника није било одговора на ово питање.*

Студенти андрагогије (13) одговорили су да је *Наталијина рамонда: симбол примирја. Састоји се од угроженог цвета феникса и траке које су албанске споменице; Наталијина рамонда или цвет феникс је цвет који, након што увене може да се опорави поновним заливањем и тако симболише Србију која се поново уздигла након рата; Наталијина рамонда је симбол овог празника, симбол мира; цвет који када увене може да се залије и опет процвета. Симболизује Србију након рата: Цвет који кад увене има могућност да поново оживи кад се залије; то је цвет који је карактеристичан по томе што кад једном увене, може поново да процвета када се залије. Због тога се симболично користи као знак за Дан примирја..као војска која је успела да се уздигне и победи; чуо сам за Наталијину рамонду. То је цвет. Иначе је симбол, обележје овог празника;*

чула сам, али нисам сигурна зашто баи тај симбол. Симбол љубичасте боје има симбол сећања на жртве; цвет феникса, после битке израсло је опет цвеће; мислим да јесам, моја другарица по имену Наталија је тако уписана на друштвеној мрежи истаграм. И приметио сам пошто пратим спорт, да је тренер Ливерпула носио тај симбол/знак на утакмици коју је играо у Србији; чуо сам, не сећам се значења, али је тренер Ливерпула исту носио. Један Србин је исту носио; чула сам, не знам шта значи (2). Десеторо студената написало је: не; нисам чула. У 4 упитника није било одговора на ово питање.

Међу анкетираним студентима Филозофског факултета 2018. године на пет студијских група, од 160 анкетираних, 75 студената нису написали или нису чули *шта је Наталијина рамонда*. Међу њима 29 студената педагогије.

Студенти *историје Наталијину рамонду* препознају као цвет који симболизује *страдање српског народа у Првом светском рату*. Виде га и као симбол *препорода народа – цвет феникс*. Добио је име по краљици *Наталији Обреновић*. У одговорима се наводи да је то цвет који се носи на реверу као симбол Срба у Првом светском рату: *код нас се носи са лентом Албанске споменице, као обележје мира, слободе и „васкрса“ наше државе после победе и пробоја Солунског фронта*.

Студенати *етнологије и антропологије* написали су да је Наталијина рамонда: *симбол којим се одаје почаст свим страдалим Србима у Првом светском рату*. Изглед цвета феникса *повезују са страдањима и победом Срба у Првом светском рату*. Било је студената који су чули, али нису знали значење, али и оних који нису запамтили и нису знали шта је *Наталијина рамонда*.

Студенти *психологије* написали су да је Наталијина рамонда *цвет који симболизује Први светски рат и жртве српског народа, цвет – феникс који симболизује примирје у Првом светском рату*. Било је студената који нису чули и нису знали шта значи Наталијина рамонда.

У одговорима студената *педагогије* Наталијина рамонда се доводи у везу са *симболом примирја у Првом светском рату као „цвет феникс“ - српски симбол Првог светског рата*. Троје студената написали су да је то *орден, цвет, орден који се додељује*. Одговор – *не, нисам* – био је у 16 упитника. У 13 упитника студенти педагогије нису одговорили на ово питање.

Студенти *андрагогије* написали су да је Наталијина рамонда *симбол примирја. Састоји се од угроженог цвета-феникса и траке које су албанске споменице, симбол сећања на жртве Првог светског рата*. Тај симбол, писало је у три одговора, *носио је тренер Ливерпула на утакмици коју је играо у Србији*. У 14 упитника студнти су написали: *не, нисам чула*, и нису попунили упитник на овом месту.

Завршна разматрања

Истраживање о 11. новембру, *Дану примирја* у Првом светском рату обавила сам у време прве прославе државног празника 2012. године, као и у периоду од 2015–2018. године. Током петогодишњих истраживања, анализирани су одговарајући комуникацијски канали, форма и садржај порука који припадају јавној комуникацији.

Празник Дан примирја у Србији добио је 2012. године своје обележје – *Наталијину рамонду*. Иницијативу и идеју о конституисању овог меморијалног симбола имали су политичар из Српске напредне странке и дипломата, који су у то време били саветници у кабинету тадашњег председника Србије Томислава Николића.

У медијима се Наталијина рамонда помиње као *амблем, значка, а најчешће као симбол* који комуникацијски колектив (јавност) перципира као сложени симбол.

Током овог истраживања показало се да је 2012. године препорука Владе Србије била да *Наталијину рамонду* носе функционери, телевизијски водитељи и друге јавне личности и грађани, а да ће је од наредне 2013. године „волонтери масовно делити на улицама и у школама“. *Наталијина рамонда*, међутим, није касније виђена изван овог круга промотера новог симбола.

У истраживању рецепције *Наталијине рамонде* међу студентима Филозофског факултета, она је у неколико одговора перципирана као *орден*. С друге стране, Богољуб Карић је у својој Фејзбук објави написао да му је амбасадор Србије у Француској *доделио цвет Наталије рамонде*.

У текстовима и коментарима у електронским издањима сазнајемо да се у години јубилеја, 2018. обележје Дана примирја могло купити или добити на само неколико продајних и промотивних места у Београду и у два града у Србији.

То ће, свакако бити тема будућих истраживања у којима ће се тражити одговори на питања да ли је *Наталијина рамонда* затворено меморијално обележје државе или ће тада, поред већ препознатљиве симболике, *Наталијина рамонда* имати и дефинисану комерцијалну промоцију и продају.

Паралелно са медијским истраживањима, у петогодишњем периоду пратила сам рецепцију *Наталијине рамонде* на репрезентативном узорку студената прве године Филозофског факултета у Београду. У првој години истраживања 2012. мало је оних који су знали шта представља *Наталијина рамонда*. Такође, по годинама истраживања, различита је перцепција симбола *Дана примирја*. Највише одговора било је у години великог јубилеја, тј у 2018.

Наталијина рамонда се у студентској групи препознаје као цвет који симболизује страдање српског народа у Првом светском рату; симбол препорода народа – цвет феникс; као и обележје мира и слободе. Било је студената на свим студијским групама који су чули, али нису знали значење, као и оних који нису знали шта је *Наталијина рамонда*.

Јавна култура сећања, по мишљењу Куљића „обликована у скалду са владајућом идеологијом може комбиновати више перспектива: лично, традиционално, службено (...). Однос ових слика прошлости је сложен и колебљив, препун прожимања, допуњавања и супротстављања (Куљић 2004, 128), „а сећање захват у прошлост увек из нове садашњице“ (Куљић 2004, 127). Када је реч о ”културном памћењу, садржаји прошлости се институционализују у оквиру доминантне културе и опстају дуже у времену (празници, споменици, музеји, уџбеници)” (Radenović 2006, 234)

Наталијина рамонда је као ново конструисани симбол Дана примирја у Србији у протеклих седам година посредник у јавној култури сећања и у процесу који траје постаје део културног памћења.

Литература

- Apaduraj, Arđžun. 2011. *Kultura i globalizacija*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Kovač, Senka. 2011. *Sretenje: novi državni praznik u javnom diskursu*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju, knj. 59.
- Kovač, Senka. 2013. "Okvir za istraživanje novog državnog praznika 11. novembra – Dana primirja u Prvom svetskom ratu". *Etnološko-antropološke sveske* (n.s.) 21: 11–34. <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/702f03a0fbc447ea-b1b8f19f2e0ae5ad.pdf>,
- Kovač, Senka. 2014a. „Izumevanje tradicije na primeru Sretenja – novog državnog praznika Srbije“. In *Les traditions en Europe: modification, invention et instrumentalisation des traditions – Tradicije u Evropi: modifikovanje, izumevanje i instrumentalizacija tradicije*, uredili Senka Kovač i Miloš Milenković, 197–219. *Problèmes d’ethnologie et d’anthropologie: eMonographies, no. 7 – Etnoantropološki problemi, eMonografije* knj. 7. <http://anthroserbia.org/Content/PDF/Publications/54967732d6b74a16962cdf355d-d2e6c9.pdf>.
- Kovač, Senka. 2014b. „Novi državni praznici u Srbiji: kulturni identitet i politika“. U *Etnos, religija i identitet*, uredile Lidija B. Radulović i Ildiko Erdei, 81–91. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Kuljić, Todor. 2004. „Kultura sećanja“. *Tokovi istorije* 1–2: 123–155. Dostupno na: http://tokovi.istorije.rs/cir/uploaded/1–2–2004/2004_1–2_07_Kuljic.pdf
- Radenović, Sandra. 2006. „Nacionalni identitet, etnicitet (kritička) kultura sećanja“. *Filozofija i društvo* 3, 221–237. <http://instifdt.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2015/05/S.Radenovic-3–2006.pdf>
- Škiljan, Dubravko. 1998. *Javni jezik*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Закони

„Закон о државним и другим празницима у Републици Србији“, *Службени гласник*, бр.43, од 17. јула 2001. године

Измене и допуне Закона о државним и другим празницима у Републици Србији (“Службени гласник РС”, бр. 43/2001, 101/2007, 92/2011)

доступно на: <http://www.propisi.com/zakon-o-drzavnim-i-drugim-praznicima-u-republici-srbiji.html>

Последња посета сајту: 16.10.2019.

Штампани и Интернет извори Приступ интернет изворима: новембар 2012.

Poslanici iznosili niz predloga za praznike u Srbiji, <http://www.pressonline.rs/info/politika/188608/poslanici-iznosili-niz-predloga>

Građani ne znaju zašto slave nove praznike, 21. novembar 2011. *24sata*, 5.

<http://www.24sata.rs/vesti/aktuelno/vest/hrvati-imaju-duplo-vise-praznika-od-nas/19410.plml>

<http://www.tanjug.rs/novosti/25044/poslanici--o-novim-praznicima.htm>

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Društvo/1207926/Cvet+Natalije>.

В 92– 9.11. 2012 *Na Dan primirja Natalijin cvet*

Blic-8.11.2012 *Dan primirja će se obeležiti cvetom Natalijine ramonde na rever;*

Mondo-08.11.2011. *Svi da okačimo Natalijin cvet na rever!*

Kurir-08.1.2012 *U nedelju sa Natalijinom ramandom na reveru*

Vesti Online-08.11.2012. *Prekosutra stavite ovaj cvet na rever*

<http://srb.time.mk/read/4996b1a49/37a04c097a/index.html>

<http://www.nadlanu.com/pocetna/info/vesti/da-li-znate-sta-slavimo-11-novembra>

[http://www.021.rs/?option=com-poli&id=40:da-li-znate-zbog-ega-je --znaajan-dravni-praznik](http://www.021.rs/?option=com-poli&id=40:da-li-znate-zbog-ega-je--znaajan-dravni-praznik)

<http://www.novimagazin.rs/vesti/danas-je-praznik-dan-primirja-u-prvom-svetskom->

<http://www.021.rs/info/Srbija/Zasto-Srbija-slavi-Dan-primirja-u-Prvom--svetskom-ratu>

<http://www.b92.net/info/vesti/index.php>.

Политика Online 2008. <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Francuzi-zaboravili-srpske-zrtve-i-pobede>.

Obeležavanje Dana primirja: Dosta smo pobeđivali u ratu, a gubili u miru, текст и коментари на: <http://www.blic.rs/Vesti/Društvo/352448/Obeležavanje-Dana-primirja-Dosta-smo>

Krstarica forum, [http://forum.krstarica.com/showthread.php/586189-DAN-SECA-NJA-\(Remembrance](http://forum.krstarica.com/showthread.php/586189-DAN-SECA-NJA-(Remembrance) <http://srb.time.mk/read/9d4a1a76de/79c1bda994/index.html>

Штампани и интернет извори

Ј. Чалија, ”Цвет феникс на реверима званичника”, *Политика*, 11. новембар 2014, 07.

А. Апостоловски, ”Наталијина рамонда-устаљени симбол Дана примирја”, *Политика*, 11. Новембар 2017. 08

М. Галовић, ”Наталијина рамонда-симбол Дана примирја од 10.11.2012.

Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/239532/Drustvo/Natalijina-ramonda-simbol-Dana-primirja> последња посета сајту 16. 10. 2019.

<http://www.politika.rs/scc/clanak/239449/Дан-примирја-у-Првом-светском-рату-државни-празник-Србије>, последња посета сајту 30. 09. 2019.

- <https://www.espreso.rs/vesti/politika/313383/da-li-ste-ga-primetili-specijalni-detalj-na-vucicevom-odelu-u-parizu-to-je-jedan-od-najvecih-simbola-srbije> последња посета сајту 29.09. 2019.
- <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3007036-tezak-kiks-bogoljuba-karica-natalija-ramonda-je-bila-svajcarska-bolnicarka-koja-je-stradaloj-srpskoj-vojsci-mnogo-pomagala-foto>, последња посета сајту 29.09. 2019.
- <https://www.republika.rs/vesti/srbija/98864/blamcina-teska-ispala-bogoljuba-karica-necete-verovati-sta-napisao-natalijinoj-ramondi>, последња посета сајту 29.09. 2019.
- <https://www.espreso.rs/vesti/politika/313795/natalija-ramonda-je-zena-koja-je-lecila-srbe-u-ratu-bogoljub-karic-lupio-i-jedva-ostao-ziv-blam-nad-blamovima> последња посета сајту 29.09. 2019.
- “Svi ste videli da je trener Liverpoola na reveru nosio Natalijinu ramondu, a evo šta je njeno pravo značenje”. Доступно на: <https://www.srbijadanas.com/vesti/info/natalijina-ramonda-simbol-vaskrsnuca-srpske-vojske> последња посета сајту 30. 09. 2019.
- “Dimitrijević: Matić je s punim pravom odbio da nosi bulku”. Доступно на: <http://rs.n1info.com/Vesti/a434942/Branislav-Dimitrijevic-u-Novom-danu.html> последња посета сајту 30.09.2019.
- <http://www.politika.rs/sr/clanak/415941/Pogledi/Gde-mo-ze-da-se-ku-pi-Na-ta-li-ji-na-ramonda> Последња посета сајту 30. 09.2019.
- <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3006064-istrazivali-smo-gde-da-kupimo-natalijinu-ramondu-simbol-primirja-nije-tako-lako-pronaci-i-zadenuti-za-rever>, последња посета сајту 30.09. 2019.

Senka Kovač

Department of Ethnology and Anthropology,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Reception of Natalie's Ramonda, Armistice Day Symbol in Serbia

Natalie's Ramonda, a symbol of Armistice Day – November 11 in Serbia, is a new memorial symbol constructed and promoted by politicians in 2012. The Armistice Day was celebrated then as a national holiday in Serbia. The reception of this symbol has been explored over a five-year period, both in a public discourse and on a representative sample of first year students at the Faculty of Philosophy in Belgrade. In public discourse, as well as among students of the Faculty of Philosophy, Natalie's Ramonda is perceived as an emblem, a badge, and most often as a symbol.

It was seen as an emblem on the lapel of public and media figures, inaccessible to broad commercial promotion and sales. In public discourse and among students at the Faculty of Philosophy, Natalie's Ramonda was perceived in several answers as a medal, and is also recognized as a flower that symbolizes the

suffering of the Serbian people in World War One; symbol of the nation's rebirth – the flower phoenix, as a mark of peace and freedom.

As a newly constructed symbol of the Armistice Day in Serbia, for the past seven years, Natalie's Ramonda has been a mediator in the public culture of remembrance and in the ongoing process, by becoming a part of cultural memory.

Key words: Natalie's Ramonda, symbol reception, Armistice Day, national holiday, Serbia

*Réception de Ramonda nathaliae –
symbole du Jour de l'armistice en Serbie*

Ramonda nathaliae, symbole du Jour de l'armistice – le 11 novembre en Serbie, est le nouveau symbole mémoriel construit et promu par les politiciens en 2012. C'est à partir de cette année-là que le Jour de l'armistice est célébré comme fête nationale en Serbie. La réception de ce symbole a été explorée au cours d'une période de cinq ans, aussi bien dans le discours public que sur l'échantillon représentatif des étudiants de la première année de la Faculté de Philosophie de Belgrade. Ramonda nathaliae est perçue comme emblème, insigne, et le plus fréquemment comme symbole aussi bien dans le discours public que parmi les étudiants de la Faculté de Philosophie.

En tant qu'emblème vu sur le revers des habits des personnalités publiques et médiatiques, elle est inaccessible à une promotion commerciale et à une vente plus larges. Dans le discours public et parmi les étudiants de la Faculté de Philosophie Ramonda nathaliae est dans plusieurs réponses perçue comme une décoration, et elle est reconnue également comme une fleur qui symbolise les souffrances du peuple serbe dans la Première Guerre mondiale; symbole de la renaissance du peuple – fleur phénix, en tant que marque de la paix et de la liberté.

Ramonda nathaliae en tant que symbole nouvellement construit du Jour de l'armistice en Serbie, ces derniers sept ans sert d'intermédiaire dans la culture publique de la mémoire et commence à faire partie de la mémoire culturelle dans un processus en cours.

Mots clés: Ramonda nathaliae, réception du symbole, Jour de l'armistice, fête nationale, Serbie

Primljeno / Received: 18.10.2019.

Prihvaćeno / Accepted: 29.11.2019.